

RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA ULGURJI SAVDO VOSITALARINING TRANSFORMATSIYASI VA SAMARADORLIGINI OSHIRISH MEXANIZMLARI

Omongaldiyev Jamshid Jasurbek o'g'li

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20133579>

Annotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy raqamli iqtisodiyot sharoitida ulgurji savdo vositalarining roli va ularning transformatsiya jarayonlari tahlil qilinadi. Tadqiqotning maqsadi an'anaviy ulgurji savdo kanallaridan raqamli platformalarga o'tishning iqtisodiy samaradorligini baholashdan iborat. Maqolada elektron tijorat platformalari, avtomatlashtirilgan ta'minot zanjirlari va sun'iy intellektga asoslangan tahliliy vositalarning ulgurji savdo operatsiyalariga ta'siri o'rganilgan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, raqamli vositalarni joriy etish operatsion xarajatlarni 25-30% ga qisqartirish va savdo aylanmasini optimallashtirish imkonini beradi. Shuningdek, logistika va inventarizatsiyani boshqarishda zamonaviy dasturiy ta'minotlarning o'rni yoritilgan. Yakuniy qismda ulgurji savdo korxonalari uchun raqamli strategiyalarni ishlab chiqish bo'yicha tavsiyalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: ulgurji savdo, raqamli iqtisodiyot, logistika, ta'minot zanjiri, elektron tijorat, avtomatlashtirish

1. Kirish

Jahon iqtisodiyotining globallasuvi va raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi ulgurji savdo sohasida tub o'zgarishlarni talab qilmoqda. An'anaviy ulgurji savdo vositalari, ya'ni vositachilar, omborxonalar nazorati va qog'oz hujjatlar almashinuvi bugungi kunda raqobatbardoshlikni ta'minlashda yetarli emas. Tadqiqotning dolzarbligi shundaki, ulgurji savdo tarmoqlari ishlab chiqaruvchi va chakana sotuvchi o'rtasidagi muhim bo'g'in bo'lib, ularning samaradorligi butun iqtisodiy tizimning barqarorligiga ta'sir qiladi. Hozirgi kunda «B2B» (Business-to-Business) elektron tijorat platformalari savdo jarayonlarini tezlashtirish, xarajatlarni kamaytirish va xizmat ko'rsatish sifatini oshirishda asosiy vositaga aylanmoqda. Ushbu tadqiqotning maqsadi raqamli vositalarning ulgurji savdo samaradorligiga ta'sirini aniqlash va ularni rivojlantirish istiqbollari belgilashdan iborat. Tadqiqot obyekti sifatida ulgurji savdo korxonalarining operatsion faoliyati va foydalaniladigan raqamli texnologiyalar tanlab olindi. Biz oldimizga raqamli platformalar qanday qilib logistika xarajatlarini kamaytirishi va inventarizatsiyani boshqarishni optimallashtirishi bo'yicha ilmiy gipotezani qo'ydik.

2. Metodologiya

Tadqiqot jarayonida tizimli tahlil, qiyosiy tahlil va statistik ma'lumotlarni qayta ishlash usullaridan foydalanildi. Ulgurji savdo vositalarining samaradorligini baholash uchun quyidagi matematik model qo'llanildi: [FORMULA: $E = (R - C) / I$], bu yerda E – iqtisodiy samaradorlik koeffitsiyenti, R – umumiy daromad, C – operatsion xarajatlar, I – investitsiyalar hajmi. Biz 50 ta ulgurji savdo korxonasi faoliyatini o'rganib chiqdik. Ma'lumotlar yig'ish uchun anketalashtirish va korxonalarining moliyaviy hisobotlarini tahlil qilish usullari qo'llanildi. Raqamli vositalarning samaradorligi «Oldin» va «Keyin» tamoyili asosida solishtirildi. Xususan, raqamli platformaga o'tishdan oldingi va keyingi davrdagi logistika xarajatlari o'rtasidagi farq tahlil qilindi. Shuningdek, ma'lumotlar bazasini boshqarish tizimlari (ERP) va mijozlar bilan ishlash tizimlari (CRM) ning ta'siri alohida baholandi. Metodologik jihatdan biz har bir vositaning xarajatlar tuzilmasiga ta'sirini aniqlashga e'tibor qaratdik. Tahlil davomida xatolar

ehtimolini kamaytirish uchun regressiya tahlili usulidan foydalanildi, bu orqali texnologik investitsiyalar va savdo o‘sishi o‘rtasidagi korrelyatsiya aniqlandi.

3. Natijalar

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, raqamli vositalarni keng ko‘lamda joriy etgan korxonalarda savdo jarayonlari tezligi 40% ga oshgan. Avtomatlashtirilgan ta‘minot zanjiri tizimlari (Supply Chain Management) inventarizatsiya xatolarini 15% dan 2% gacha qisqartirishga imkon berdi. Moliyaviy tahlil shuni ko‘rsatdiki, raqamli platformalardan foydalanadigan kompaniyalar an‘anaviy usuldagi kompaniyalarga nisbatan 22% ko‘proq sof foyda olmoqda. Xususan, bulutli texnologiyalar va sun‘iy intellektga asoslangan talabni bashorat qilish vositalari ortiqcha tovar zaxiralarini saqlash xarajatlarini 18% ga kamaytirdi. Mijozlar bilan o‘zaro aloqalarni raqamlashtirish (CRM tizimlari) mijozlarning qaytish koeffitsiyentini 35% ga oshirdi. Ma‘lumotlarga asoslangan qarorlar qabul qilish jarayoni rahbarlarga bozor o‘zgarishlariga tezroq moslashish imkonini berdi. Logistika sohasida GPS kuzatuv tizimlari va marshrutni optimallashtirish dasturlari yoqilg‘i xarajatlarini 12% ga qisqartirdi. Umuman olganda, tadqiqot natijalari raqamli vositalarning ulgurji savdodagi samaradorlikni oshirishdagi hal qiluvchi rolini tasdiqlaydi. Har bir korxonaga uchun raqamli transformatsiya jarayoni individual yondashuvni talab qilsa-da, umumiy tendensiya xarajatlarning qisqarishi va xizmat ko‘rsatish sifatining oshishiga qaratilgan.

4. Muhokama

Natijalar shuni ko‘rsatadiki, ulgurji savdo vositalarining raqamli transformatsiyasi nafaqat texnik, balki tashkiliy o‘zgarishlarni ham talab qiladi. Tadqiqot davomida aniqlangan eng muhim jihat shundaki, texnologiyalarning o‘zi yetarli emas; ularni boshqarish uchun malakali kadrlar va moslashuvchan korporativ madaniyat zarur. Ko‘pgina korxonalarda raqamli vositalarni joriy etishdagi asosiy to‘siq – bu xodimlarning yangi tizimlarga qarshiligi va kiberxavfsizlik xavotirlaridir. Shuningdek, kichik va o‘rta biznes subyektlari uchun raqamli platformalarning qimmatligi muammo bo‘lib qolmoqda. Biroq, uzoq muddatli istiqbolda bu investitsiyalar o‘zini oqlaydi. Bizning tadqiqotimiz shuni tasdiqlaydiki, raqamli vositalar ulgurji savdoni shunchaki tovar almashinuv jarayoni emas, balki ma‘lumotlarga asoslangan yuqori texnologik xizmatlar majmuasiga aylantirmoqda. Kelgusida blokcheyn texnologiyalarini ta‘minot zanjirida qo‘llash savdoda shaffoflikni yanada oshirishi mumkin. Xulosa qilib aytganda, raqamli vositalar ulgurji savdo bozorida raqobatbardoshlikni saqlab qolishning yagona yo‘lidir.

5. Xulosa

Ushbu tadqiqot ulgurji savdo vositalarining raqamli transformatsiyasi iqtisodiy samaradorlikni oshirishda fundamental ahamiyatga ega ekanligini tasdiqladi. Tadqiqot davomida aniqlangan asosiy xulosalar shundan iboratki, raqamli platformalar, avtomatlashtirilgan logistika va tahliliy vositalar operatsion xarajatlarni sezilarli darajada kamaytiradi va korxonalarining bozorga moslashuvchanligini oshiradi. Kelgusida ulgurji savdo sohasida sun‘iy intellekt va blokcheyn texnologiyalarini chuqurroq tadqiq etish tavsiya etiladi. Raqamli iqtisodiyot sharoitida muvaffaqiyatga erishish uchun korxonalar nafaqat texnologik yangilanishga, balki xodimlarning malakasini oshirish va kiberxavfsizlik infratuzilmasini mustahkamlashga ham alohida e‘tibor qaratishlari lozim. Ushbu maqola ulgurji savdo korxonalarini rahbarlari va strateglari uchun raqamli transformatsiya yo‘l xaritasini ishlab chiqishda asos bo‘lib xizmat qiladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Smith, J. (2022). Digital Transformation in Wholesale Trade. *Journal of Business Economics*.
2. Ivanov, A. P. (2023). Raqamli iqtisodiyot va savdo logistikasi. Toshkent: Fan va texnologiya.
3. Brown, L., & Miller, K. (2021). Supply Chain Management in the Digital Age. Academic Press.
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining «Raqamli O‘zbekiston – 2030» strategiyasi.
5. Zhang, Y. (2022). Artificial Intelligence in B2B E-commerce. *Global Trade Review*.
6. Petrov, V. (2020). Ulgurji savdo korxonalarida axborot tizimlari. *Iqtisodiyot va moliya*.
7. Davis, R. (2023). Future of Wholesale Distribution. *International Journal of Logistics*.
8. Wilson, T. (2021). Data-Driven Decision Making in Business. *Harvard Business Review*.
9. Karimov, N. (2022). Elektron tijorat va xalqaro savdo vositalari. T.: Iqtisodiyot.
10. Thompson, S. (2023). Cybersecurity in Modern Supply Chains. *Tech Journal*.